

Following in general дукельську repertoire line, Tulchin theatre overgrew it by the scope and variety of implemented dramatic forms.

Schensnyi's marriage with Sophia Witt opened a new page in the history of Tulchin and its theater. Josephine's successor took care of the new shine of their residence.

The appearance of a professional director and actor Zhmiovskiyi proves that in Shchensnyi's last years Tulchin theater relied on professional force.

On Tulchyn stage the plays of various genres were put: comedies, dramas, tragedies and operas – both of foreign and Polish authors.

Conclusion. *The theater at all times was, is and will be a tool and a form of cognition and awareness of the human phenomenon, expression of spiritual, cultural, artistic and aesthetic ideals of human society, a reflection of the political system, ideological doctrine, personal preferences. The history of mankind reflects this as well as the history of the magnate Pototskiy Theater in Tulchin.*

Keywords: *theater, stage, repertoire, play, opera, actors, Pototskiy, Tulchin.*

*Одержано редакцією 24.11.2016
Прийнято до публікації 23.12.2016*

УДК 94(470+571) «18»

ШВЕЦЬ Володимир Валентинович,
аспірант кафедри історії України
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: shvec_vova_1990@ukr.net

РОБОТА ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОЇ КОМІСІЇ З ОПИСУ РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877–1878 рр. ЗА ГОЛОВУВАННЯ ГЕНЕРАЛА М. О. ДОМОНТОВИЧА: ПРОБЛЕМИ І РЕЗУЛЬТАТИ

У статті, на основі джерельної та історіографічної бази проаналізовано роботу Військово-історичної комісії з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. за головування генерала М.О. Домонтовича. Автор з'ясував ключові проблеми в роботі комісії та визначив основні результати її діяльності протягом 1886–1899 рр.

Ключові слова: *М.О. Домонтович, російсько-турецька війна 1877–1878 рр., Військово-історична комісія, наукова діяльність.*

Постановка проблеми. Осмислення і критичний аналіз знакових історичних подій було, є і залишається невід'ємною складовою наукового життя кожного історика. Однією із таких була і до цього часу не втратила до себе цікавості російсько-турецька війна 1877–1878 рр. на Балканському півострові. Сприйняття війни її учасниками і сучасниками формувало, через періодичну пресу, публіцистику, щоденники та листи, спогади, той комплекс значущих і знакових фактів, подій, героїв і антигероїв війни, їх оцінки та характеристики, які з часом, перетворюючись на історіографію, ставали частиною історії країни і народу. Дослідження радянських істориків принесли значну користь з погляду аналізу ряду важливих проблем, насамперед визначення справжнього історичного значення російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Не дарма, після завершення війни для її опису при Головному Штабі 21 березня 1879 р. була створена Історична комісія, головою якої з 1886 по 1899 рр. був генерал М.О. Домонтович.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші звернення до історичного осмислення російсько-турецької війни 1877–1878 рр. відносяться до початку ХХ ст. Зокрема це роботи Л. Богдановича, І. Преображенського, праця Військово-історичної комісії – «Опис російсько-турецької війни 1877–1878 рр. на Балканському півострові», приурочені до 25-річчя 12-го російсько-турецького конфлікту [1-3].

Коротко, але в той же час досить чітко виклав ставлення місцевого населення до російської армії на балканському театрі воєнних дій під час російсько-турецької війни, військовий історик, генерал-майор К. Дружинін [4]. Досить об'єктивно у вивченні ставлення ставлення суспільства до боротьби південних слов'ян була радянська історіографія, що засвідчила, скажімо, праця Н. Беляєва [5].

Основну її частину займає докладний аналіз військових дій, а крім цього, розглядаються положення ворогуючих сторін напередодні конфлікту і їх плани в майбутній війні.

Метою статті є аналіз роботи Військово-історичної комісії з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. за головування генерала М.О. Домонтовича, з'ясування ключових проблем в роботі комісії та визначення основних результатів її діяльності протягом 1886–1899 рр.

Виклад основного матеріалу. Реформування суспільного устрою держави в контексті Великих реформ актуалізувало проблему оновлення підходів до викладання військової історії та підготовки військово-історичних досліджень у Російській імперії. Дорадчим комітетом Військового міністерства (з часом реформований у Військово-навчальний комітет головного штабу) у програмі військово-історичних досліджень, підготовленій протягом 1863–1864 рр. високопосадовцями Д.О. Мілютіним, М.І. Богдановичем, М.М. Обручевим, було визначено спектр нових завдань у цьому напрямі [6, 182]. Не оминули зміни і головну навчальну інституцію підготовки офіцерів генерального штабу для російської армії. На спеціальному засіданні конференції в Миколаївській академії військовий міністр Д.О. Мілютін поставив питання щодо вдосконалення викладання і подальшого розвитку військово-історичної науки в ній.

Перші спроби узагальнення матеріалів з історії російсько-турецької війни реалізовано невдовзі по завершенню конфлікту. Приміром, редакція часопису «Військовий збірник» (1880) започаткувала рубрику «Огляд думок, висловлених у нашій військовій літературі з різних військових питань за 1877–1878 роки».

Військово-історичну комісію при Головному штабі російської армії створено за наслідками доповіді військового міністра Д.О. Мілютіна, затвердженій імператором 21 березня 1879 р. Комісія мала статус тимчасової установи з чітко визначеними завданнями: збір і систематизація офіційних і приватних документів щодо російсько-турецької війни; складання опису російсько-турецької війни; складання статистичних звітів з різних галузей польового управління (за два роки скасовано, позаяк складання звітів передали до відповідних головних департаментів військового міністерства) [7, 4].

Грунтовне опрацювання матеріалів діяльності військово-історичної комісії з підготовки опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. дає підстави виокремити такі етапи в її роботі:

перший – 1879–1885 рр. (від початку роботи до першої реорганізації);

другий – 1886–1899 рр. (від першої реорганізації до втручання військового міністерства в її роботу);

третій – 1899–1911 рр. (від початку роботи «за новим планом» до розпуску 6 грудня 1911 р.) [8, 1].

Другий етап діяльності комісії (1886–1899) пов'язаний з особою Михайла Олексійовича Домонтовича. Після відставки С.П. Зикова на голову комісії запропонували кандидатура генерала М.О. Домонтовича, який не лише був учасником російсько-турецької війни 1877–1878 рр., а й на момент призначення мав значний авторитет як військовий діяч і науковець, з характеристиками високоосвіченої й інтелігентної особи.

Новопризначений очільник комісії тверезо оцінював стан справ. У 1898 р., характеризуючи атмосферу, у якій доводилося працювати комісії, М.О. Домонтович зазначав: «Вочевидь, ставлення до окреслених завдань вирізнялося байдужістю» [7, 9].

Погоджуючись головувати у військово-історичній комісії, генерал висунув дві умови: по-перше, розподілити роботу з опису російсько-турецької війни в європейському й азійському регіонах, доручивши останнє завдання штабу Кавказького військового округу, зберігаючи загальну редакцію видань за комісією; по-друге, посприяти прискоренню доставки матеріалів для комісії з місць. Умови М.О. Домонтовича було прийнято. Розпочався другий період діяльності Військово-історичної комісії.

Для забезпечення результативності роботи військово-історичної комісії з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. новим головою генерал-майором М.О. Домонтовичем вжито низку заходів. Щонайперше підготувчу роботу в Тифлісі відокремили від роботи, яку проводили в Санкт-Петербурзі. Зокрема, роботу з опису війни було розподілено між комісією Головного штабу, яка мала продовжувати пошуково-описову діяльність військових дій на Балканському півострові, та історичним відділом Кавказького військово-

вого округу, який мав самостійно розробляти матеріали, що стосувалися ходу війни в Азіатському регіоні [9, 45].

Другим заходом стало відрядження діловода комісії до місцевих архівів військових частин діючої армії для отримання від них необхідних матеріалів. У 1886 р. спеціальним циркуляром військово-міністерство рекомендувало штабам округів, корпусів і дивізій негайно подати матеріали в комісію. За оцінками М.О. Домонтовича, цей захід на практиці виявився досить дієвим, забезпечивши протягом трьох років акумуляцію необхідних військових справ, окремі з яких офіційно рахувалися втраченими [9, 46].

Також новий голова комісії зважав і на наявний зарубіжний досвід, зокрема Німеччини і Австро-Угорщини, де функціонували постійні і правильно організовані відділи для виконання військово-історичних робіт [10, 1].

Голова комісії М.О. Домонтович розгорнув досить активну діяльність. За його розпорядженням на місця для вивчення військових архівів і пошуку необхідних матеріалів відрядили уповноважених осіб комісії. Також на запит М.О. Домонтовича отримано дозвіл використовувати матеріали, що зберігалися на місцях для полкових історій [11, 14]. Протягом трьох років штаб-ротмістру Романову, який, будучи діловодом комісії, безпосередньо оглядав місцеві архіви і канцелярії військових частин для вибірки необхідних матеріалів, вдалося зібрати чималу документальну базу.

Варто наголосити, що новий голова комісії намагався усунути прорахунки попередника на посаді. Зокрема щодо акумуляції бойових документів, які не були витребувані від штабів і військ своєчасно, тобто після закінчення російсько-турецької війни. Генералу М.О. Домонтовичу вдалося здолати зволікання і рутинність військових бюрократів на місцях і підвищити оперативність надходження потрібних комісії документів. У тогочасних реаліях це означало листування з командуванням гвардійського корпусу, якому було дозволено залишити справи до складання окремих історій підрозділів; переконливість аргументації в спілкуванні з окремими військовими посадовцями, що розглядали наявні документи частини як свою власність, а також решту виняткових заходів. Підсумком цілеспрямованих організаційних і пошуково-евристичних заходів стали суттєві зрушення в роботі комісії. На 1891 р. у справах військово-історичної комісії нараховувалося 3,5 млн. документів [7, 5].

Авторитетність генерала М.О. Домонтовича у середовищі військової еліти держави забезпечила також залучення до роботи військово-історичної комісії матеріалів приватного характеру, зокрема особистих нотаток високопосадовців під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр., які були надані для вивчення очільнику комісії. Серед них варто виокремити щоденники головнокомандувача російською армією і військового міністра графа Д.О. Мілютіна, які вони вели під час війни [9, 46].

Опрацювання такого величезного масиву документів потребувало тривалої і копіткої архівної роботи, яка була завершена до кінця 1891 р. Варто окреслити персональний склад осіб, залучених головою комісії до роботи в ній, а саме: генерал-майори: кн. Кантакузен, Паренсов, Шильдер, Гудим-Левкович, Газенкамф, Казанський, Ореус, полковники: Сахаров, Веймарн, Мальцов, Харкевич, Шимановський, Спанчин, підполковники: Дубасов, Грязнов, Смагін, Вогак, Лангоф, Мартинов, капітан Леонтьєв та штабс-ротмістр Агафонов (діловод з 1890 р.). Складності роботі комісії надавали як обмежений штат співробітників – тільки два постійні редактори, так і несистематичність роботи тимчасових співробітників комісії, що присвячували військово-історичній справі тільки вільний від основної служби час.

Чимало часу займала каталогізація документів військово-історичної комісії, зокрема на кожний складали картку з коротким змістом і відміткою № справи, потім картки розподіляли за хронологією (критерій – день, зазначений у змісті документу). Утім, зібраний під час другого етапу роботи військово-історичної комісії матеріал виявився не повним: загальний журнал військових дій в Європейській частині доведено лише до жовтня 1877 р., основні документи – щоденники і журнали військових частин і штабів представлені не всі: з 36 дивізій – тільки 20 штабів, з 6 штабів бригад – 1, з 25 артилерійських бригад – 16, з 206 полків і окремих батальйонів – 115; чимало щоденників та журналів досить оглядові, а решту складено після війни, тому вони неповні і не завжди достовірні.

Разом з тим, за головування генерала М.О. Домонтовича було забезпечено передумови до планомірного виконання другого з основних завдань військово-історичної комісії –

почати роботу зі складання самого «Опису війни». Початково планували, що праця має включати чотири томи найважливіших документів у супроводі додатків довідкового характеру. У зв'язку з цим актуалізувалося питання щодо концепції майбутньої праці, зокрема яку форму обрати для узагальнення і вивчення російсько-турецької війни 1877–1878 рр.

Голова військово-історичної комісії М.О. Домонтович мав з цього приводу власну позицію. Генерал уважав доцільним підготувати «не описовий огляд, а завершену історичну працю» [7, 6]. Намір створення військово-історичного дослідження визначив ставлення генерала М.О. Домонтовича до документів. Голова комісії вважав доцільним використовувати насамперед такі, що складені до війни чи під час війни. Усім подальшим «нашаруванням» М.О. Домонтович не довіряв. Саму працю очільник комісії планував супроводити розлогими додатками, які мали об'єднати найважливіші документи й необхідні пояснення. Відповідно до плану М.О. Домонтовича вся праця мала складатися із чотирьох томів. Задум першого тому був найбільш цікавим, позаяк до нього передбачали включити: дипломатичний нарис, інформацію щодо театру війни й арміях супротивників, мобілізацію, зосередження військ у Бесарабії, нарис стратегії періоду війни [7, 5]. Другий том передбачав такі складові: перехід кордону і розгортання російських військ у Румунському князівстві, опис бойових дій у перший період війни – від переходу через Дунай до невдачі під Плевною в липні. До третього тому мали ввійти: опис бойових дій у другий період війни включно зі здобуттям Плевненського укріпленого табору турків. Четвертий том планували присвятити опису бойових дій в останній період кампанії, від переходу через Балкани до укладання Сан-Стефанського мирного договору [9, 46]. Отже, маємо всі підстави для твердження щодо ґрунтовності організованої під керівництвом М.О. Домонтовича евристичної роботи з пошуку, відбору, систематизації й опрацювання фактологічної бази узагальнювальної праці з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр., забезпечення методологічних основ і науковості підходів при підготовці членами комісії запланованих видань.

Загальні настанови вищого керівництва військового відомства щодо викладу політичних і військових подій російсько-турецької війни 1877–1878 рр. вимагали від членів комісії керуватися максимальною правдивістю, підкріпленою фактами з найбільш об'єктивних і достовірних джерел [9, 46].

Оскільки збір матеріалів, що включали справи і документи, потребував значного часу, то головні зусилля комісії було скеровано саме в цьому напрямку – на збір документів та приведення їх до архівних норм, що було завершено тільки на 1891 р. В основу класифікації акумульованої комісією джерельної бази для опису війни покладено ступінь цінності (об'єктивності і достовірності) документів, які відповідно поділено на три категорії: першу становили справи і папери, складені до війни; другу – матеріали, створені в ході війни; третю – документи, що підготовлені по завершенню війни, зокрема звіти, чимало журналів військових дій, опису битв тощо. За визнанням М.О. Домонтовича, комісія при роботі над описом війни надавала перевагу першій і другій групі документів, які містили найбільш достовірні джерела (диспозиції, польові замітки, доповідні, телеграми тощо) [9, 47].

Позаяк комісія була малочисельною, то для робіт з підготовки опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. довелося залучати тимчасових співробітників, яким доручали складання окремих розділів чи етапів опису війни. Численні рукописи, складені випадковими співробітниками на місцях, були занадто різноманітними за зовнішніми ознаками, а також надходили вони до комісії не за послідовністю визначеною загальною програмою, а по мірі їхнього завершення. Як зауважив третій голова комісії К.М. Войде, окремі відділи четвертого тому були підготовлені раніше розділів першого тому. З огляду на зазначені обставини членам редакційної колегії для забезпечення цілісності роботи доводилося по кілька разів переробляти наново окремі розділи чи відділи. Поєднання рукописів різних авторів, присвячених окремим аспектам російсько-турецької війни, редакції вдалося досягнути в основному шляхом суттєвого скорочення підготовлених текстів. Скорочені розділи доповнювали відповідними додатками, зокрема кожний з чотирьох томів підготовленого опису війни супроводжував окремих том додатків, що розподілялися відповідно до розділів опису, а також – критичними примітками і характеристикою окремих особистостей [12, 3].

У 1896 р. рукопис запланованої М.О. Домонтовичем роботи військово-історичної комісії було закінчено. У липні 1897 р. міністерство виділило необхідні на видання кошти. Опис

війни 1877–1878 рр. початково передбачали опублікувати обмеженою кількістю екземплярів, проте потім визнали можливим збільшити наклад до 1200, з яких сто примірників опублікувати повністю, а решту, що призначалися для загального користування, – з невеликими пропусками [9, 47].

Водночас саме на цьому етапі в роботу Комісії втрутився військовий міністр О.М. Куропаткін. Радянський дослідник В.А. Золотарьов висловив припущення, що акція міністра вочевидь стала для голови комісії М.О. Домонтовича несподіванкою [13, 81]. Виходом із досить неприємної ситуації стало рішення М.О. Домонтовича про «призупинення друкування і погодження відредагувати наново усю підготовлену роботу згідно з вказівками військового міністра» [8, 3].

Вважаємо за необхідне з'ясувати сутність висловлених військовим міністром рекомендацій голові військово-історичної комісії, а також дійсну мету і наслідки втручання О.М. Куропаткіна в роботу комісії. На перший погляд, мотивацією було поліпшення роботи військово-історичної комісії, бажання надати її діяльності солідного розмаху і необхідної глибини. Так, О.М. Куропаткін наказав «у цілях збереження зібраного документального воєнно-історичного матеріалу» паралельно з «Описом» видавати «Збірник матеріалів по війні 1877–1878 років», до якого мали включити можливо більшу кількість документів [7, 6]. Проти цього голові комісії М.О. Домонтовичу навряд чи варто було заперечувати.

Проте сутність втручання військового міністра мала дещо іншу спрямованість. О.М. Куропаткін зажадав виключити з «Опису» «будь-яку критику, яка стосується особистостей, як неминуче суб'єктивну і таку, що не відповідає офіційному виданню, за винятком такої, яка постане в читача від правдивого співставлення фактів, без їхнього окреслення» [12, 4]. Крім цього, видання повинно стати більш докладним, з поданням «типових прикладів дій начальників і подвигів війська, і героїчного елемента зокрема» [7, 6]. Логіка міркувань міністра була нескладною: замість критики – «героїчний елемент», замість ґрунтового історичного дослідження – «висування на передній план тактичної та героїчної діяльності військ і начальників» [7, 7]. Видання мало набути обрисів «пояснювального огляду», якого від початку прагнув уникнути М.О. Домонтович як голова військово-історичної комісії.

Маємо констатувати, що після втручання військового міністра О.М. Куропаткіна редакційна стратегія комісії зазнає кардинальних змін, логіка яких продиктована звеличенням досягнень зовнішньої політики і військового мистецтва урядовців Російської імперії, отже відходить від професійного військово-історичного узагальнення.

Щодо акумуляції «героїчного елемента» вважаємо, що він мав стати надійним аргументом «народного» характеру російсько-турецької війни 1877–1878 рр., який потрібен був для формування колективної історичної пам'яті політичними колами Російської імперії та актуалізації ідеології панславізму. Важливим засобом у цьому напрямі мала стати відповідна інтерпретація воєнного минулого держави.

Нова установка військового міністерства не лише міняла політико-ідеологічне підґрунтя всієї діяльності Комісії, а й значною мірою перекреслювала наявні результати копійної редакційної роботи з опису війни. Підтвердження вищезазначеного знаходимо при ознайомленні з довідкою «Про закінчення опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр.» У документі відзначено, що оскільки перероблення підготовленого до друку опису виявилося занадто складним, то визнано більш доцільним упорядкувати роботу наново. Попередній варіант тексту розглядали почасти як вихідний матеріал [11, 18]. Голова військово-історичної комісії генерал М.О. Домонтович, зважаючи на викладені міркування, погодився з таким рішенням міністерства. Водночас високоосвічений військовий, здатний теоретик і історик розумів, що подібні настанови військового міністра суперечать інтересам професійного підходу до військово-історичного дослідження.

У план робіт комісії внесено зміни, зокрема наприкінці 1897 р. військовий міністр задля збереження і доступності зібраного матеріалу наказав розпочати видання спеціального «Збірника матеріалів»; усунути допущену військово-історичною комісією критику і, враховуючи повчальність багатьох епізодів, зробити їхній опис якомога більш докладними, у тому числі подвиги військ і окремих осіб. Побажання О.М. Куропаткіна було враховано і протягом наступного року видруковано 12 книг «Збірника матеріалів».

Разом з тим голова комісії генерал М.О. Домонтович не поділяв погляду щодо необхідності редакції і, мотивуючи складністю суміщення військово-історичних робіт з поса-

дою завідувача кодифікаційних відділом, клопотав про звільнення від керівництва комісії. У березні 1899 р. М.О. Домонтович звернувся з проханням звільнити його від головування у військово-історичній комісії з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. [11, 17; 8, 41]. Принагідно зазначимо, що на цей час три томи «Описи війни» (старої редакції) були повністю готовими до друку, а четвертий том (останній) був підготовлений у рукописному варіанті. Також до опису було заготовлено значну кількість оригіналів карт, схем і планів [12, 9].

Висновки. Підсумовуючи роботу військово-історичної комісії за головування М.О. Домонтовича, маємо констатувати, що серед її матеріалів виявлено комплекс праць (монографій) тимчасових співробітників комісії, присвячених опису всієї війни. Кожна з таких монографій, що базувалася на документальних даних Військово-ученого архіву Головного штабу, представляла значний інтерес, оскільки укладачами були фахівці за вибором голови комісії. Військово-історична комісія з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр., за головування генерала М.О. Домонтовича, реалізувала потужний, а головне – надзвичайно історично цінний пласт роботи.

Водночас не варто оминати і проблем, які перешкоджали оперативній роботі Військово-історичної комісії з опису російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Голова комісії відзначав, що її роботу певним чином затримувала новизна такої справи в Російській імперії, офіційний характер діяльності комісії, темпоральна близькість подій російсько-турецької війни 1877–1878 рр., неодноразові зміни плану і завдань роботи військово-наукової інституції.

Список використаної літератури

1. Богданович Л.А. Двадцатипятилетие великой освободительной войны. 1877–1902 / Л.А. Богданович. – М., 1902.
2. Преображенский И.В. За братьев славян. По поводу 25-летия священной войны 1877"1878 гг. / И.В. Преображенский. – СПб., 1903.
3. Описание русско-турецкой войны 1877–1878 гг. на Балканском полуострове. – Т.1 : Обстановка перед войной. – СПб., 1901.
4. Дружинин К.И. Русско-турецкая война 1877–1878 гг. / К.И. Дружинин // История русской армии. – М.; СПб., 2004. – С. 353-668.
5. Беляев Н.И. Русско-турецкая война 1877"1878 гг. / Н. Беляев. – Москва, 1956. – 464 с.
6. Бескровный Л.Г. Очерки по военной историографии России / Л.Г. Бескровный. – М., 1962. – 319 с.
7. Російський державний військово-історичний архів (РДВІА), ф. 242, оп. 1, од. зб. 8, арк. 4
8. РДВІА, ф: 485, оп. 1, спр. 1373, арк. 1.
9. Проект предисловия к «Описанию русско-турецкой войны 1877"78 гг. на Балканском полуострове», составленного бывшим председателем военно-исторической комиссии генералом от инфантерии Домонтовичем в 1898 г. // Золотарев В. А. Русско-турецкая война 1877"1878 гг. в отечественной историографии конца XIX – начала XX в. / В.А. Золотарев. – М. : Наука, 1978. – С. 45–47.
10. Домонтович М.А. Обзор русско-турецкой войны / М.А. Домонтович. – СПб. : Тип. Главного штаба, 1900. – 156 с.
11. РДВІА, ф, 485, оп 1, спр. 1414, арк. 14.
12. Войде К.М. Объяснительная записка к первым двум томам «Описания русско-турецкой войны 1877"1878 гг. на Балканском полуострове», издаваемого военно-исторической комиссией при главном штабе / К.М. Войде. – СПб. : Тип. Бережливость, 1901. – 49 с.
13. Золотарев В.А. Россия и Турция. Война 1877–1878 гг. Основные проблемы войны в русском источниковедении и историографии / В.А. Золотарев. – М. : Наука, 1983. – 232 с.

References

1. Bogdanovych, L.A. (1902). *Twenty-five Years of the Great War of Liberation of 1877–1902*. Moscow. (in Rus.)
2. Preobrazhensky, I.V. (1903). *For the Slavs. Regarding 25 Years of the Holy War of 1877–1878*. St. Petersburg. (in Rus.)
3. (1901) *Description of the Russo-Turkish War of 1877–1878 on the Balkan Peninsula*, vol.1 : Situation Before the War. St. Petersburg. (in Rus.)
4. Druzhinin, K.I. (2004). *The Russo-Turkish War of 1877–1878. History of the Russian Army*. St. Petersburg, 353-668. (in Rus.)
5. Belyaev, N.I. (1956). *The Russo-Turkish War of 1877–1878*. Moscow, 1956. (in Rus.)
6. Beskrovny, L.G. *Essays on Russian Military Historiography*. Moscow: Uchpedgiz, 1962. (in Rus.)
7. Russian State Military History Archive (RDVIA), f. 242, description 1, items 8, sheet 4.
8. RDVIA, f: 485, description 1, ref. 1373, sheet 1.
9. (1898) Draft of introduction to «Description of the Russo-Turkish War of 1877–78 on the Balkan Peninsula», compiled in 1898 by Domontovych, former representative of the Military and Historical Commission, General of Infantry. V.A. Zolotarev. *The Russo-Turkish War of 1877–1878 in the National Historiography of the Late 19th - Early 20th centurie*. In V.V. Mavrodin (Ed.). Moscow: Nauka, 45–47. (in Rus.)

10. Domontovych, M.A. (1900). *Review of the Russo-Turkish War*. St. Petersburg: Publishing House of the Headquarters. (in Rus.)
11. RDVIA, f, 485, description 1, ref. 1414, sheet 14.
12. Voyde, K.M. (1901). *Explanatory note to the first two volumes «Descriptions of the Russo-Turkish War of 1877-1878 on the Balkan Peninsula», published by the Military and Historical Commission at the Headquarters*. St. Petersburg: Berezhlivost. (in Rus.).
13. Zolotarev, V.A. (1983). *Russia and Turkey. War of 1877-1878. Main problems of the War in the Russian Source Study and Historiography*. Moscow: Nauka. (in Rus.).

SHVETS Volodymyr. PhD student of Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: shvec_vova_1990@ukr.net

WORK OF THE MILITARY AND HISTORICAL COMMISSION FOR DESCRIPTION OF THE RUSSO-TURKISH WAR OF 1877-1878 DURING THE HUNGER STRIKE OF GENERAL M.O. DOMONTOVYCH: PROBLEMS AND RESULTS

Abstract. Introduction. Turning to microhistory during the 1970s made adjustments to the biographical genre of historiography. Instructive «history of heroes» was replaced with interest in so-called «small life worlds». Each biography was considered as expression of something unique – the prism with refracted social micro processes and instant trends, as well as unique experience of the individual, his/her inner well-being and style of behaviour pushing him/her for certain life choice.

Purpose. Significant activation of interest in the study of history of wars of different eras through the prism of individual biographies led to appearance of numerous scientific articles in leading journals, textbooks, anthologies, and fundamental monographs. However, many problems related to the study of the Russo-Turkish war of 1877-1878 still remain without researchers' attention. The goal of the article is the analysis of work of the Military and Historical Commission for Description of the Russo-Turkish War of 1877-1878 during the hunger strike of General M.O. Domontovych, clarification of key problems in work of the Commission and determination of main results of its operation in the period from 1886 until 1899.

Methods. As for the social history of the Russian Empire, the use of biographical method, in which person's self-consciousness together with his/her imagination, illusions and emotions acquires a new status in the historical research, possesses significant relevance in the context of the study of political, military and administrative elite of the state. Among them is M.O. Domontovych (1830-1902), General of the Russian army with Ukrainian origin, military historian. The public barely knows his figure in general, and his scientific activities in particular.

Results. The study showed that we can confidently state about thoroughness of heuristic work that was organized under the direction of M.O. Domontovych and dealt with search, selection, systematization and processing of the evidence base of the generalizing work on description of the Russo-Turkish War of 1877-1878, provision with methodological bases and scientific approaches when preparing planned publications by committee members.

Key words: M.O. Domontovych, Russo-Turkish war of 1877-1878, Military and Historical Commission, research.

Одержано редакцією 10.11.2016
Прийнято до публікації 23.12.2016

УДК 621:669.013(477)/«1914-1916»

СИНЯВСЬКА Лариса Іванівна,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: lora-s@meta.ua

ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ СХОДУ І ПІВДНЯ УКРАЇНИ У 1917-1918 рр.

У статті проаналізовано діяльність металургійних підприємств Сходу та Півдня України з визначенням обставин, що впливали на обсяги виготовленої продукції. Окреслено вплив робітничих комітетів на організацію роботи металургійних підприємств. Показано значення розвитку транспортної інфраструктури для забезпечення планомірного транспортування продукції металургійної промисловості.